

Wpływ stawek wynagrodzeń na wycenę pracy domowej

Ilona Błaszczak-Przybycińska^a, Anna Putkowska^b

Streszczenie. Nierynkowa produkcja wytwarzana nieodpłatnie w gospodarstwach domowych stanowi wysoką wartość w ujęciu w monetarnym, jednak nie ma odzwierciedlenia w europejskim systemie rachunków narodowych. Rachunek produkcji domowej będzie natomiast ważnym elementem rachunków społecznych w ramach tworzonego obecnie systemu statystyki społecznej, który ma być koncepcyjnie zgodny z europejskim systemem rachunków narodowych. Eurostat, po długich dyskusjach nad metodami szacowania produkcji domowej, zarekomendował metodę nakładu, zgodnie z którą wycenie podlegają trzy elementy: nakład pracy, nakład kapitału i konsumpcja pośrednia. W kilku krajach europejskich wykonano eksperymentalne rachunki satelitarne produkcji domowej, bazujące na zharmonizowanych europejskich badaniach budżetu czasu. Najwyżej wycenionym nakładem w ramach produkcji domowej był nakład pracy domowej, szacowany pośrednio poprzez wycenę nakładu czasu poświęcanego na nieodpłatne prace w gospodarstwie domowym. Obecnie nie wypracowano jeszcze wspólnych ustaleń odnośnie do typu stawek stosowanych w procesie wyceny. Niektórzy autorzy przyjmują rynkowe stawki wynagrodzeń dla zawodów lub ceny usług odpowiadających wybranym pracom domowym, inni preferują stawkę jednolitą, opierającą się na kategorii średniego wynagrodzenia, dzięki czemu wycena jest mniej pracochłonna. Wybór odpowiedniego rozwiązania jest istotny, ponieważ wielkość nakładu pracy domowej – zgodnie z wycenami prowadzonymi w wybranych krajach europejskich – stanowi nawet do 80% całkowitej wartości produkcji domowej.

Celem artykułu jest sprawdzenie, jak rodzaj stawek wynagrodzeń przyjętych do wyceny wpływa na wyniki, strukturę i dynamikę wartości prac domowych w Polsce według rodzaju aktywności, a także zaproponowanie metody kalkulacji średniej stawki wynagrodzenia do wyceny wszystkich prac domowych niezależnie od ich rodzaju. Przeprowadzona analiza pozwala stwierdzić, że dla uproszczenia procesu wyceny pracy domowej w Polsce można rozważyć przyjęcie stawki na poziomie 70% przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej, ale warto kontynuować wycenę na podstawie stawek zróżnicowanych, która wiąże wartość pracy domowej z wyceną analogicznych usług przez rynek i odzwierciedla zależność dynamiki wartości pracy domowej od rodzaju wykonywanych prac.

Słowa kluczowe: praca domowa, wycena pracy domowej, produkcja domowa, rachunek satelitarne

JEL: D13

^a Szkoła Główna Handlowa w Warszawie, Kolegium Analiz Ekonomicznych, Instytut Statystyki i Demografii, Zakład Statystyki Stosowanej, Polska / SGH Warsaw School of Economics, Collegium of Economic Analysis, Institute of Statistics and Demography, Applied Statistics Unit, Poland.
ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7712-7323>. Autor korespondencyjny / Corresponding author, e-mail: iblasz@sgh.waw.pl.

^b Badaczka niezależna, Polska / Independent researcher, Poland.
ORCID: <https://orcid.org/0009-0002-7061-6161>. E-mail: aniasamoc114@gmail.com.

The impact of remuneration rates on the valuation of housework

Abstract. The monetary value of non-market household production is high, although it is not reflected in the European System of National Accounts. However, the household production account will constitute an important part of the social accounts in the framework of the system of social statistics that is currently built and is expected to be conceptually consistent with the above-mentioned European System of National Accounts. Eurostat, after long deliberation on the methods of the household production estimation, recommended an 'input method', in line with which three elements are valued, namely: the labour input, the capital input and the intermediate consumption. Some European countries have created experimental satellite accounts of household production, based on the harmonised European Time Use Surveys. Housework input, estimated indirectly through the evaluation of the input of time devoted to unpaid jobs within a household, has been valued the highest. As of now, there is no consensus regarding the best type of rates to be used in the process of the estimation. Some authors adopt market remuneration rates for occupations corresponding to the types of housework or prices of the corresponding market services. Some choose a uniform remuneration rate based on the average remuneration, which makes the estimation less labour-intensive. The selection of a relevant indicator is very important as, according to evaluations conducted in some European countries, the value of household work constitutes approximately up to 80% of the total value of household production.

The aim of the article is to check the way in which the type of remuneration rates adopted for the evaluation of housework affects the results, structure and dynamics of the housework value in Poland (measured by the type of work), and to propose a method of the calculation of an average remuneration rate for the estimation of all types of housework. The results of our analysis indicate that in order to simplify the process of the housework valuation, we can consider adopting a wage rate at 70% of the average remuneration in the national economy. At the same time, it seems worthwhile to continue the evaluation of housework using varied rates, which links the value of such work to the value of related market services and which reflects the dependence of the dynamics of housework value on the type of such work.

Keywords: housework, estimation of unpaid housework, household production, satellite account

1. Wprowadzenie

Rachunki społeczne, opierające się na wspólnych pojęciach, definicjach i klasyfikacjach przyjętych w rachunkach narodowych, są postrzegane jako łącznik pomiędzy różnymi składnikami statystyki społecznej, a także „pozwalają zbudować pomost pomiędzy statystyką społeczną a ekonomiczną” (Kordos, 2014). Ich ważnym elementem jest rachunek produkcji domowej.

Od końca lat 90. XX w. w Eurostacie trwają prace nad utworzeniem satelitalnego rachunku produkcji domowej¹, wspólnego dla wszystkich krajów europejskich. Założenia teoretyczne tego rachunku mają źródło m.in. w pracy Beckera (1990), a jego

¹ Rachunki satelitarne są rachunkami odrębnymi od rachunków narodowych i dotyczą tych dziedzin działalności, które w rachunkach narodowych w ogóle nie są ujęte albo są ujęte tylko częściowo. Pozostają oddzielone od rachunków narodowych, aby nie powodować przeciążenia funkcjonującego systemu, ale są z nimi zgodne pod względem koncepcji. W Polsce opublikowano wstępne propozycje rachunków satelitalnych nauki, turystyki, zdrowia i produkcji domowej.

istotnym elementem jest wartościowe ujęcie nieodpłatnej pracy wykonywanej w gospodarstwach domowych. Wstępne propozycje rachunku produkcji domowej wykonano m.in. w Finlandii i Niemczech (Varionen i Aalto, 2006, 2013; Varionen i Rüger, 2008), Wielkiej Brytanii (Holloway i in., 2002), we Francji (Poissonnier i Roy, 2013), a także w Polsce (Marszałek, 2015). Zagadnieniu wartościowego ujęcia produkcji domowej poświęca się uwagę także w Stanach Zjednoczonych, gdzie co roku jest przeprowadzana wycena produkcji domowej. Analizowano tam m.in. dynamikę wartości pracy domowej w kontekście zmian społecznych i gospodarczych będących skutkiem pandemii COVID-19 (Bridgman i in., 2022). Na podstawie wyników wielu badań można przyjąć, że w ujęciu wartościowym nakład pracy stanowi nawet do 80% łącznej wartości produkcji domowej (Marszałek, 2015, 2025).

Dotychczasowe badania nad wartością pracy domowej potwierdziły tezę, że ma ona duże znaczenie w gospodarce narodowej. Ze względu na stosowanie różnych metod wyceny nie można bezpośrednio porównywać wyników uzyskanych w różnych krajach. Jednak niezależnie od sposobu wyceny globalna wartość prac wykonywanych w gospodarstwach domowych, szacowana zarówno w badaniach prowadzonych w XX w., jak i obecnie, kształtuje się na poziomie 30–50% PKB (Błaszczak-Przybycińska, 2008; Goldschmidt-Clermont, 1982; Hawrylyshyn, 1976; Marszałek, 2015).

Eurostat zaleca metodę nakładu do wyceny produkcji domowej. Zgodnie z tą metodą produkcja domowa obejmuje nakład pracy, nakład kapitału i konsumpcję pośrednią (Eurostat, 1999, 2003). Porównywalności uzyskanych wyników sprzyja to, że do wyceny nakładu pracy wykorzystywane są dane o rozkładzie czasu przeznaczonego na prace domowe pochodzące ze zharmonizowanych europejskich badań budżetu czasu (Harmonized European Time Use Surveys – HETUS; w Polsce to *Badanie budżetu czasu ludności* – BBCL), które są wykonywane w krajach europejskich co 10 lat. W procesie tworzenia pierwszych eksperymentalnych rachunków produkcji domowej pojawiła się także propozycja wyceny pracy domowej metodą wyniku (Holloway i in., 2002). Nie uzyskała jednak poparcia i nie kontynuowano prac w tym kierunku, ponieważ w przypadku produkcji domowej problem pojawia się już na etapie zdefiniowania wyniku. Na przykład trudno określić, co jest wynikiem sprzątania, i dlatego niemożliwe jest podanie takiego wyniku w ujęciu ilościowym.

Użytkownicy chcieliby korzystać z pełnej sekwencji rachunków produkcji domowej, prowadzonych w ramach statystyki publicznej. Wdrożenie zharmonizowanych rachunków produkcji domowej do praktyki statystycznej poszczególnych krajów dałoby możliwość włączenia tego elementu do systemu statystyki społecznej (będącego w trakcie tworzenia), jednak jest to uwarunkowane zaakceptowaniem przez wszystkie kraje wielu finalnych rozstrzygnięć metodologicznych. Należą do nich m.in. ustalenia dotyczące rodzaju, zakresu i sposobu wykorzystania stawek do wyceny czasu pracy domowej, która w ujęciu wartościowym stanowi największy nakład w produkcji domowej. Stosuje się tu różne rozwiązania. Wiele autorów wskazuje, że

stawki wykorzystywane do wyceny poszczególnych prac domowych powinny być zróżnicowane w zależności od rodzaju wykonywanych prac. Duża szczegółowość tego rozwiązania jest zaletą, ale wiąże się ze znaczną pracochłonnością i koniecznością dysponowania obszernym materiałem źródłowym. Dlatego w niektórych krajach proponuje się stosowanie jednolitej stawki do wyceny każdego rodzaju pracy domowej. Takie rozwiązanie daje w efekcie inną strukturę wartości prac domowych – zarówno ze względu na rodzaj wykonywanych prac, jak i ze względu na cechy społeczno-demograficzne zbiorowości – w porównaniu z wynikami wyceny przeprowadzonej z wykorzystaniem zróżnicowanych stawek.

Celem artykułu jest sprawdzenie, jak rodzaj stawek wynagrodzeń przyjętych do wyceny wpływa na wyniki, strukturę i dynamikę zmian wartości prac domowych w Polsce według rodzaju aktywności, a także zaproponowanie metody kalkulacji średniej stawki wynagrodzenia do wyceny wszystkich prac domowych niezależnie od ich rodzaju. Analizę oparto na danych uzyskanych z pierwszej i drugiej edycji BBCL, przeprowadzonych przez Główny Urząd Statystyczny (GUS) w latach 2003/2004 i 2013. Przedstawione rozważania mają charakter metodologiczny, dlatego wyciągnięte wnioski i zaproponowana metoda wyznaczania tej samej stawki do wyceny pracy domowej, bazująca na wynikach obydwu edycji BBCL, pozostają aktualne. Analiza może być rozszerzona na bazie już opublikowanych wyników wyceny pracy domowej w Polsce za maj 2023 r. (Błaszczak-Przybycińska, 2025). Omawiane zagadnienie jest istotne w kontekście prowadzonych studiów nad wyceną produkcji domowej jako elementu rachunków społecznych w planowanym europejskim systemie statystyki społecznej (zakłada się, że będą to rachunki zharmonizowane, prowadzone co-rocennie i porównywalne). Dodatkowo jest ono ważne ze względu na konieczność podjęcia trafnych decyzji dotyczących metodyki wyceny pracy domowej w Polsce.

2. Wycena pracy domowej w Polsce – dotychczasowe doświadczenia

Dane z pierwszej edycji BBCL posłużyły do wyceny wartości nieodpłatnej pracy domowej wykonywanej w gospodarstwach domowych w Polsce w maju 2004 r. (Błaszczak-Przybycińska, 2005), a wyniki drugiej edycji BBCL – do wyceny w maju 2013 r. (Błaszczak-Przybycińska i Marszałek, 2015). W obu przypadkach zastosowano metodę nakładu. Zgodnie z zaleceniem Eurostatu wartość pracy domowej analizowano w czterech grupach prac:

- utrzymanie mieszkania;
- zapewnienie wyżywienia;
- utrzymanie odzieży;
- opieka nad dziećmi i dorosłymi (czynności opiekuńcze)².

² W wycenie wartości pracy domowej przeprowadzonej w maju 2004 r. czynnościom związanym z opieką nadano nazwę *opieka nad dziećmi i dorosłymi* (Błaszczak-Przybycińska, 2005). W wycenie z 2013 r. grupę

Łącznie wyodrębniono 37 czynności szczegółowych. Wyznaczono też wartość prac domowych wykonywanych nieodpłatnie na rzecz obcych gospodarstw domowych. Każdej czynności z zakresu prac domowych przypisano odpowiadający jej zawód lub zawody. Na przykład czynności określonej jako „przygotowanie posiłków, przekąsek, napojów, pieczenie” przypisano stawki dla zawodów „kucharze”, „kelnerzy i barmani” oraz „robotnicy w przetwórstwie spożywczym i pokrewni” i uśredniono je z wykorzystaniem średniej arytmetycznej nieważonej, a czynności „nauka z dziećmi” przypisano stawkę dla zawodu „nauczyciele szkół podstawowych i specjaliści do spraw wychowania małego dziecka”. Dla każdego zawodu przyjęto średnie wynagrodzenie godzinowe brutto³.

Przeciętną miesięczną wartość pracy domowej z wykorzystaniem stawek zróżnicowanych w zależności od rodzaju wykonywanej czynności wyznaczono w przeliczeniu na osobę, odrębnie dla kobiet i mężczyzn, zgodnie z formułami:

$${}_KH = \frac{52}{12} \sum_{j=1}^4 \sum_{a=1}^{n_a} {}_K\bar{t}_{aj} S_{aj}, \quad (1)$$

$${}_MH = \frac{52}{12} \sum_{j=1}^4 \sum_{a=1}^{n_a} {}_M\bar{t}_{aj} S_{aj}, \quad (2)$$

gdzie:

${}_KH, {}_MH$ – średnia miesięczna wartość pracy domowej, odpowiednio dla kobiet i mężczyzn,

${}_K\bar{t}_{aj}, {}_M\bar{t}_{aj}$ – średni tygodniowy czas trwania a -tej czynności z j -ej grupy, odpowiednio dla kobiet i mężczyzn,

S_{aj} – stawka godzinowa przypisana a -tej czynności z j -ej grupy,

n_a – liczba czynności wykonywanych w ramach każdej z czterech grup prac.

Średni tygodniowy czas trwania każdej czynności został wyznaczony na podstawie średniej wartości dobowej, policzonej jako średnia arytmetyczna ważona. Przyjęto wagę 5/7 dla czasu przeznaczanego na czynność w dzień powszedni oraz wagę 1/7 dla czasu w sobotę i niedzielę. Bazową wartość pracy domowej wyznaczono z wykorzystaniem stawek wynagrodzeń za październik 2002 r. i październik 2012 r., uzyskanych w dwóch edycjach *Badania struktury wynagrodzeń według zawodów* (BSWZ)

tych prac nazwano bardziej ogólnie *czynności opiekuńcze*, ponieważ obejmuje ona m.in. opiekę nad zwierzętami domowymi (Błaszczak-Przybycińska i Marszałek, 2015).

³ Lista szczegółowych czynności podlegających wycenie i przypisane do nich zawody wraz ze stawkami godzinowymi są zawarte w pracach: Błaszczak-Przybycińska (2005, s. 217–220) oraz Błaszczak-Przybycińska i Marszałek (2015, s. 344–349).

przeprowadzonego przez GUS (2004, 2014b). Przeciętne godzinowe stawki brutto uzyskane z badania przeszacowano za pomocą ogólnego wskaźnika dynamiki wynagrodzeń i uzyskano stawki zindeksowane odpowiednio dla maja 2004 r. i maja 2013 r.

3. Różnice w strukturze wartości prac domowych w zależności od rodzaju stawek – wycena dla lat 2002 i 2012

3.1. Założenia, sposób wyceny i baza danych

Opublikowane wyceny wartości pracy domowej w Polsce wykonane na podstawie dwóch edycji BBCL pokazywały wartość pracy domowej w maju 2004 r. i maju 2013 r. (Błaszczak-Przybycińska, 2005; Błaszczak-Przybycińska i Marszałek, 2015). Wykorzystane do tych wycen przeciętne godzinowe stawki wynagrodzeń (jak napisano wyżej) przeszacowano za pomocą ogólnego wskaźnika dynamiki wynagrodzeń. Dynamika stawek wynagrodzeń jest jednak zróżnicowana w zależności od zawodu. Dlatego w celu zbadania różnic w wartości i strukturze prac domowych w zależności od rodzaju zastosowanych stawek wynagrodzeń do wyceny (na podstawie struktury czasu z dwóch edycji BBCL) przyjęto godzinowe stawki wynagrodzeń według wybranych zawodów z października 2002 r. i października 2012 r., uzyskane bezpośrednio z BSWZ, zgodnie z formułami (1) i (2).

Ponadto oszacowano przeciętną miesięczną wartość pracy domowej z wykorzystaniem stawki jednolitej, która została wyznaczona jako iloczyn czasu przeznaczonego na prace domowe, i jednolitej stawki godzinowej brutto, odpowiednio dla kobiet i mężczyzn:

$${}_K h = \frac{52}{12} \sum_{j=1}^4 \sum_{a=1}^{n_a} {}_K \bar{t}_{aj} s, \quad (3)$$

$${}_M h = \frac{52}{12} \sum_{j=1}^4 \sum_{a=1}^{n_a} {}_M \bar{t}_{aj} s, \quad (4)$$

gdzie:

${}_K h, {}_M h$ – średnia miesięczna wartość pracy domowej liczona według stawki jednolitej, odpowiednio dla kobiet i mężczyzn,

${}_K \bar{t}_{aj}, {}_M \bar{t}_{aj}$ – średni tygodniowy czas trwania a -tej czynności z j -ej grupy, odpowiednio dla kobiet i mężczyzn,

s – przeciętne godzinowe wynagrodzenie brutto (stawka jednolita),

n_a – liczba czynności wykonywanych w ramach każdej z czterech grup prac.

Stawkę jednolitą dla 2002 r. wyznaczono, dzieląc łączną wartość prac domowych, policzoną według stawek zróżnicowanych w zależności od typu prac z października 2002 r., przez średni łączny czas przeznaczany na wszystkie czynności domowe według struktury z BBCL 2003/2004. Uzyskano stawkę jednolitą 8,73 zł, która stanowiła 69,8% przeciętnej godzinowej stawki wynagrodzenia brutto w gospodarce narodowej w październiku 2002 r.

Stawkę jednolitą dla 2012 r. wyznaczono, dzieląc łączną wartość prac domowych, policzoną według stawek zróżnicowanych w zależności od typu prac z października 2012 r., przez średni łączny czas przeznaczany na wszystkie czynności domowe według struktury z BBCL 2013. Uzyskano stawkę jednolitą 14,54 zł, która stanowiła 66,8% przeciętnej godzinowej stawki wynagrodzenia brutto w gospodarce narodowej w październiku 2012 r.⁴

3.2. Wartość pracy domowej w zależności od przyjętych stawek na podstawie struktury czasu z BBCL 2003/2004

Wartość pracy domowej wyznaczona za pomocą stawek zróżnicowanych według zawodów i stawki jednolitej z 2012 r., przy założeniu stałej struktury czasu z pierwszej edycji BBCL, bardzo się różniła w zależności od rodzaju wykonywanych prac (tabl. 1). W efekcie zastosowania stawek zróżnicowanych uzyskano niższą wycenę prac z zakresu utrzymania mieszkania, zapewnienia wyżywienia i utrzymania odzieży niż z użyciem stawki jednolitej (odpowiednio o 10,7%, 13,2% i 17,7%), a wyższą – w przypadku prac z zakresu opieki (aż o 65,5%) i prac domowych wykonywanych nieodpłatnie na rzecz obcych gospodarstw domowych (o 19,1%).

Wycena wartości pracy domowej wykonana przy zastosowaniu stawek zróżnicowanych i stawki jednolitej z 2002 r. (tabl. 1) pokazała taki sam kierunek różnic dla prawie wszystkich grup prac, jednak zaznaczyły się one słabiej. Wyjątek stanowiła grupa prac z zakresu utrzymania odzieży, ale absolutna wartość pracy domowej była w niej bardzo niska.

⁴ Ze względu na to, że stawkę jednolitą uzyskano jako iloraz łącznej wartości prac domowych dla wszystkich prac wykonywanych na rzecz własnego gospodarstwa domowego według stawek zróżnicowanych i łącznego czasu przeznaczonego na wykonywanie tych prac, wartością, która jest zbieżna dla obu sposobów wyceny (tj. z wykorzystaniem stawek zróżnicowanych i stawki jednolitej), pozostaje kategoria łącznej wartości prac na rzecz własnego gospodarstwa (czyli suma wartości prac domowych z zakresu utrzymania mieszkania, zapewnienia wyżywienia, utrzymania odzieży oraz opieki nad dziećmi i dorosłymi).

Tabl. 1. Miesięczna wartość pracy domowej przy zastosowaniu stawek zróżnicowanych i stawki jednolitej – struktura czasu z BBCL 2003/2004

Wyszczególnienie ¹		Ogółem	Kobiety	Mężczyźni
		w zł		
Na rzecz własnego gospodarstwa domowego i obcych gospodarstw domowych	a	1715,37	2125,20	1279,01
	b	1997,15	2171,00	1201,95
	c	1029,00	1278,28	764,88
	d	1019,05	1303,57	721,71
Na rzecz własnego gospodarstwa domowego	a	1601,56	2022,63	1169,02
	b	1601,56	2088,09	1106,25
	c	961,66	1217,19	700,04
	d	961,66	1253,79	664,25
utrzymanie mieszkania	a	316,04	291,72	363,36
	b	353,97	368,73	363,50
	c	196,73	183,86	224,28
	d	212,54	221,41	218,26
zapewnienie wyżywienia	a	748,22	1019,85	474,94
	b	862,26	1198,25	520,78
	c	460,68	631,16	288,78
	d	517,74	719,49	312,70
utrzymanie odzieży	a	99,40	151,71	33,49
	b	120,79	193,09	30,44
	c	55,84	86,51	17,13
	d	72,53	115,94	18,28
opieka nad dziećmi i dorosłymi	a	437,90	559,34	297,23
	b	264,54	328,02	191,53
	c	248,40	315,66	169,85
	d	158,84	196,96	115,01
Praca na rzecz obcych gospodarstw domowych	a	113,81	102,57	109,99
	b	95,59	82,91	95,70
	c	67,34	61,09	64,84
	d	57,39	49,78	57,46

¹ Wartość według: a – stawek zróżnicowanych według zawodów z października 2012 r., ustalonych na podstawie BSWZ, b – stawki jednolitej z października 2012 r., c – stawek zróżnicowanych dla zawodów z października 2002 r., ustalonych na podstawie BSWZ, d – stawki jednolitej z października 2002 r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Błaszczak-Przybycińska (2005), GUS (2004, 2014b).

Przyglądając się szczegółowo czterem grupom prac domowych, można wskazać, że w ramach jednej grupy występują czynności wyceniane zarówno relatywnie wysoko, jak i nisko (tabl. 2). Na przykład w grupie prac z zakresu utrzymania mieszkania znalazły się „sprzątanie mieszkania”, wykonywane głównie przez kobiety, z bardzo niską stawką rynkową (6,99 zł/godz. w 2002 r.), oraz „remont i konserwacja pojazdów”, wykonywane głównie przez mężczyzn, ze stawką 13,25 zł/godz., więc prawie dwukrotnie wyższą. Jeżeli porówna się wartość pracy kobiet i mężczyzn w 2002 r. w zależności od sposobu wyceny, to okazuje się, że wartość prac z zakresu utrzymania mieszkania wyznaczona z wykorzystaniem stawek zróżnicowanych według zawodów była w przypadku kobiet o 17,0% niższa niż wartość wyznaczona z wykorzystaniem stawki

jednolitej, podczas gdy w przypadku mężczyzn – wyższa o 2,8%. Warto również zaznaczyć, że przy zastosowaniu stawek zróżnicowanych wartość prac z zakresu utrzymania mieszkania była jedyną grupą prac domowych, w której wartość prac dla mężczyzn okazała się wyższa niż dla kobiet. Przy zastosowaniu stawki jednolitej wartość prac domowych była wyższa w przypadku kobiet we wszystkich czterech grupach prac wykonywanych na rzecz własnego gospodarstwa domowego.

Tabl. 2. Wartość miesięcznej pracy domowej według zróżnicowanych godzinowych stawek płac dla wybranych czynności domowych z zakresu utrzymania mieszkania – struktura czasu z BBCL 2003/2004

Wyszczególnienie	Stawka w zł/godz.	Ogółem	Kobiety ^a	Mężczyźni
		w zł		
Budowa domu, przebudowa, remonty kapitalne	2002	9,21	4,67	12,67
	2012	15,20	7,70	20,90
Naprawy, drobne remonty w mieszkaniu	2002	9,57	17,29	4,17
	2012	15,88	28,70	6,92
Produkowanie, naprawianie i konserwowanie sprzętu gospodarstwa domowego	2002	12,05	5,21	11,29
	2012	20,26	8,76	18,99
Inne czynności budowlane	2002	9,57	4,17	8,29
	2012	15,88	6,92	13,76
Czynności związane z ogrzewaniem i zaopatrywaniem gospodarstwa domowego w wodę	2002	8,86	24,96	12,17
	2012	14,74	41,54	20,25
Sprzątanie mieszkania	2002	6,99	75,76	116,64
	2012	11,17	121,04	186,36
Sprzątanie podwórza, chodnika koło domu, usuwanie śniegu	2002	7,63	7,17	3,88
	2012	11,50	10,81	5,84
Remonty, konserwacja pojazdów	2002	13,25	19,13	39,25
	2012	21,82	31,49	64,64
Czynności porządkowe i organizacyjne związane z gospodarstwem domowym	2002	6,99	27,75	33,84
	2012	10,76	42,71	52,08

a Kropki oznaczają, że w badanej próbie nie było kobiet, które wykonywały prace tego typu.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Błaszczak-Przybycińska (2005), GUS (2004, 2014b).

W analizie skutków przyjęcia określonych stawek na wyniki wyceny istotnym pytaniem pozostaje to, jak silny wpływ mają one na zmianę wartości w czasie. W tym celu zastosowano formułę zgodną z agregatowym indeksem cen według Laspeyresa:

$$I_p^L = \frac{\sum_{j=1}^n p_{j1} q_{j0}}{\sum_{j=1}^n p_{j0} q_{j0}}, \quad (5)$$

gdzie:

p_{j1} – godzinowa stawka wynagrodzenia przypisana j -ej czynności na rzecz gospodarstwa domowego na podstawie struktury wynagrodzeń według zawodów z października 2012 r.,

p_{j0} – godzinowa stawka wynagrodzenia przypisana j -ej czynności na rzecz gospodarstwa domowego na podstawie struktury wynagrodzeń według zawodów z października 2002 r.,

q_{j0} – czas w godzinach przeznaczany na j -ą czynność według BBCL 2003/2004.

Przy założeniu stałej struktury czasu z BBCL 2003/2004 oraz stawek zróżnicowanych w zależności od zawodów odpowiadających wykonywanym pracom domowym za lata 2012 i 2002 można wskazać, że tak wyznaczona łączna wartość prac domowych wzrosła w badanym okresie o 66,5%; w grupie kobiet był to wzrost o 66,2%, a w grupie mężczyzn – o 67% (tabl. 3). Ze względu na przyjęcie założenia o stałej strukturze czasu z BBCL ten wynik odzwierciedla przeciętną zmianę godzinowych stawek płac za prace będące rynkowym odpowiednikiem prac domowych. Warto w tym miejscu odnieść uzyskany wynik do wzrostu przeciętnej stawki godzinowej w gospodarce narodowej. W 2002 r. była to kwota 12,50 zł, a w 2012 r. – 21,76 zł, więc nastąpił wzrost o 74,1%. Przeciętny wzrost stawek godzinowych dla zawodów odpowiadających pracom domowym na rzecz własnego gospodarstwa domowego był zatem niższy o 7,6 p.proc. niż wzrost przeciętnej godzinowej stawki wynagrodzenia.

Tabl. 3. Dynamika wartości pracy domowej przy zastosowaniu stawek zróżnicowanych według zawodów za lata 2012 i 2002 – struktura czasu z BBCL 2003/2004

Wyszczególnienie	Wskaźnik wzrostu wartości pracy domowej		
	ogółem	kobiety	mężczyźni
	w %		
Na rzecz własnego gospodarstwa domowego i obcych gospodarstw domowych	66,7	66,3	67,2
na rzecz własnego gospodarstwa domowego	66,5	66,2	67,0
utrzymanie mieszkania	60,6	58,7	62,0
zapewnienie żywienia	62,4	61,6	64,5
utrzymanie odzieży	78,0	75,4	95,5
opieka nad dziećmi i dorosłymi	76,3	77,2	75,0
Praca na rzecz obcych gospodarstw domowych	69,0	67,9	69,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Błaszczak-Przybycińska (2005), GUS (2004, 2014b).

Przeciętny wzrost stawek zróżnicowanych według zawodów w 2012 r. w porównaniu z 2002 r. był niejednakowy w analizowanych grupach prac domowych. Najsłabszy wystąpił w grupie prac z zakresu utrzymania mieszkania – wyniósł 60,6% i był niższy od wzrostu płacy przeciętnej o 13,5 p.proc. Relatywnie niski był także wzrost stawek wykorzystanych do wyceny wartości prac związanych z zapewnieniem wyżywienia. Jest to ta grupa prac, która zarówno w przypadku kobiet, jak i mężczyzn ma największy udział w łącznej wartości prac na rzecz gospodarstwa domowego. Wartość prac z zakresu zapewnienia wyżywienia wzrosła o 62,4% (o 61,6% dla kobiet i 64,5% dla mężczyzn). Największy przeciętny wzrost stawek – o 78,0% – zanotowano w grupie prac związanych z utrzymaniem odzieży: w przypadku kobiet – o 75,4%, a w przypadku mężczyzn – o 95,5%. Stawki z zakresu czynności opiekuńczych wzrosły o 76,3% (77,2% dla kobiet i 75,0% dla mężczyzn).

W przypadku gdy czas przeznaczany na prace domowe według struktury czasu z BBCL 2003/2004 był wyceniony przy zastosowaniu stawki jednolitej dla każdej wymienionej grupy prac domowych oraz dla wszystkich prac domowych łącznie, w 2012 r. uzyskano stały wzrost wartości w porównaniu z 2002 r. – o 71,1%. Można więc stwierdzić, że przyjęcie stawek zróżnicowanych daje dokładniejsze informacje. Ujawnia się najwyższe tempo wzrostu – w przypadku wartości prac związanych z utrzymaniem odzieży (wzrost o 78% wobec przeciętnego na poziomie 66,5%). Na drugim miejscu plasuje się opieka nad dziećmi i dorosłymi ze wzrostem o 76,3%. Najniższym tempem wzrostu charakteryzowało się zapewnienie wyżywienia (62,4%) i utrzymanie mieszkania (60,6%).

3.3. Wartość pracy domowej w zależności od przyjętych stawek na podstawie struktury czasu z BBCL 2013

Do oceny dynamiki zróżnicowanych stawek wynagrodzeń w 2012 r. w porównaniu z 2002 r. wykorzystano agregatowy indeks cen według formuły Paaschego:

$$I_p^P = \frac{\sum_{j=1}^n p_{j1} q_{j1}}{\sum_{j=1}^n p_{j0} q_{j1}}, \quad (6)$$

gdzie:

p_{j1} – godzinowa stawka wynagrodzenia przypisana j -ej czynności na rzecz gospodarstwa domowego na podstawie struktury wynagrodzeń według zawodów z października 2012 r.,

p_{j0} – godzinowa stawka wynagrodzenia przypisana j -ej czynności na rzecz gospodarstwa domowego na podstawie struktury wynagrodzeń według zawodów z października 2002 r.,

q_{j1} – czas w godzinach przeznaczany na j -ą czynność według BBCL 2013.

Przy założeniu stałej struktury czasu przeznaczonego na wykonywanie prac domowych, wyznaczonej na podstawie drugiego BBCL, można stwierdzić, że tylko na skutek zmian godzinowych stawek wynagrodzeń w 2012 r. w porównaniu z 2002 r. roczna wartość pracy domowej wykonywanej na rzecz własnego gospodarstwa wzrosła o 65,1%. Wzrost ten był jednak bardzo zróżnicowany w zależności od rodzaju prac (tabl. 4).

Tabl. 4. Dynamika wartości pracy domowej przy zastosowaniu stawek zróżnicowanych według zawodów za lata 2012 i 2002 – struktura czasu z BBCL 2013

Wyszczególnienie	Wskaźnik wzrostu wartości pracy domowej		
	ogółem	kobiety	mężczyźni
	w %		
Na rzecz własnego gospodarstwa domowego i obcych gospodarstw domowych	65,0	65,2	64,7
Na rzecz własnego gospodarstwa domowego	65,1	65,3	64,9
utrzymanie mieszkania	49,7	47,4	51,9
zapewnienie wyżywienia	62,7	61,8	64,2
utrzymanie odzieży	78,0	75,7	92,2
czynności opiekuńcze	76,8	77,0	76,0
Praca na rzecz obcych gospodarstw domowych	63,0	63,3	61,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Błaszczak-Przybycińska (2005), GUS (2004, 2014b), Marszałek (2015).

W analizowanym okresie największy wzrost nastąpił w grupie prac z zakresu utrzymania odzieży. Wyniósł 78,0% i był taki sam, jak ten wyznaczony zgodnie z agregatowym indeksem według formuły Laspeyresa, tj. przy założeniu stałej struktury czasu z BBCL 2003/2004 (wzór 1). Szczególnie wysoki przyrost zaobserwowano dla prac wykonywanych przez mężczyzn, ale bezwzględna wartość pracy z tej grupy w przypadku mężczyzn okazała się bardzo niska. Wysokie tempo zmian odnotowano też w zakresie czynności opiekuńczych (wzrost o 76,8%).

Porównując przeciętną dynamikę stawek wynagrodzeń przypisanych pracom domowym według ich rodzaju przy założeniu stałej struktury czasu z BBCL 2013 i 2003/2004, można stwierdzić, że dla prac z zakresu zapewnienia wyżywienia, utrzymania odzieży i opieki wskaźnik dynamiki jest podobny. Natomiast dla prac z zakresu utrzymania mieszkania przy założeniu stałej struktury czasu z BBCL 2013 był on niższy o ponad 10 p.proc. niż przy założeniu stałej struktury czasu z BBCL 2003/2004. Ta grupa prac charakteryzuje się największym rozrzutem wartości stawek

przypisanych poszczególnym pracom domowym w ramach grupy, ponieważ łączy niskopłatne prace, takie jak sprzątanie mieszkania, z wysoko wycenionymi przez rynek pracami z zakresu remontów czy naprawy i konserwacji pojazdów i sprzętów gospodarstwa domowego.

4. Porównanie wyników wyceny pracy domowej opartej na stawkach zróżnicowanych według zawodów z października 2018 r. i wykorzystującej ogólny wskaźnik dynamiki wynagrodzeń

W badaniu porównano również wycenę czasu uzyskanego z BBCL 2013, ale opartą na stawkach szczegółowych z października 2018 r. (GUS, 2020), i wartości pracy domowej w 2018 r. obliczonej na bazie wyceny z 2013 r. (Błaszczak-Przybycińska, Marszałek, 2015) poprzez indeksowanie wartości pracy domowej za pomocą ogólnego wskaźnika wzrostu wynagrodzeń w 2018 r. w stosunku do 2013 r. Analiza przeprowadzona dla 2018 r. odzwierciedla stan w połowie okresu pomiędzy dwoma edycjami BBCL – 2013 i 2023.

W pierwszym sposobie szacowania zastosowano wzory (1) i (2). Szczegółowe stawki określono dla 37 wyszczególnionych czynności, ujętych w cztery grupy: utrzymanie mieszkania, zapewnienie wyżywienia, utrzymanie odzieży i czynności opiekuńcze.

Do oszacowania wartości pracy domowej w październiku 2018 r. wykorzystano – jako wyjściowe – monetarne wartości pracy domowej według rodzaju prac z maja 2013 r. (Błaszczak-Przybycińska i Marszałek, 2015). W celu przeszacowania wartości pracy domowej wyznaczono ogólny wskaźnik wzrostu wynagrodzeń, zdefiniowany jako stosunek średniego miesięcznego wynagrodzenia brutto w sektorze przedsiębiorstw w październiku 2018 r. do średniego miesięcznego wynagrodzenia brutto w sektorze przedsiębiorstw w maju 2013 r. Wartości te wynosiły odpowiednio 4921,39 zł (GUS, 2019) i 3699,67 zł (GUS, 2014a). Tak wyliczony wskaźnik wynosił 1,33. Przeciętną wartość pracy domowej na osobę obliczono osobno dla kobiet i mężczyzn, z podziałem na pracujących i niepracujących. Dodatkowo oszacowano wartość pracy domowej dla wybranych typów gospodarstw domowych wyszczególnionych w badaniach Eurostatu.

Łączna miesięczna wartość pracy domowej na osobę za październik 2018 r. oszacowana z wykorzystaniem stawek zróżnicowanych wynosiła 2345,73 zł i była bardzo zbliżona do łącznej wartości pracy domowej obliczonej za pomocą ogólnego wskaźnika wzrostu wynagrodzeń, tj. 2354,72 zł (tabl. 5). W październiku 2018 r. wynagrodzenie minimalne brutto wynosiło 2100 zł (GUS, 2020). Wartość pracy domowej kobiety niepracującej oszacowana z wykorzystaniem szczegółowych godzinowych stawek wynagrodzeń według zawodów była o 53,3% wyższa od tej kwoty, a wartość pracy wyliczona za pomocą ogólnego wskaźnika wzrostu wynagrodzeń – wyższa o 52,1%. Wartość pracy domowej mężczyzny niepracującego stanowiła odpowiednio 96,2%

i 95,0% wynagrodzenia minimalnego. W tym czasie mediana wynagrodzeń miesięcznych dla osób zatrudnionych w podmiotach o liczbie pracujących powyżej dziewięciu osób wynosiła 4094,98 zł (GUS, 2020), a więc wartość pracy domowej stanowiła 57,5% tej kwoty w przypadku obliczeń, w których zastosowano szczegółowe godzinowe stawki wynagrodzeń, i 57,3% dla obliczeń za pomocą ogólnego wskaźnika wzrostu wynagrodzeń. W przypadku średniej miesięcznej wartości pracy domowej wykonywanej przez kobiety wyniki uzyskane za pomocą obu metod były zbliżone i wynosiły odpowiednio 2952,59 zł i 2954,49 zł, co dawało różnicę 1,92 zł. Większą różnicę (20,12 zł) zanotowano w przypadku mężczyzn – oszacowana wartość nieodpłatnej pracy wykonywanej na rzecz własnego gospodarstwa wyliczona dla mężczyzn wyniosła 1698,80 zł miesięcznie, gdy użyto szczegółowych godzinowych stawek wynagrodzeń, i 1718,92 zł miesięcznie w przypadku drugiej metody.

Tabl. 5. Porównanie wartości pracy domowej obliczonej przy zastosowaniu szczegółowych godzinowych stawek wynagrodzeń w październiku 2018 r. według zawodów i ogólnego wskaźnika wzrostu wynagrodzeń

Wyszczególnienie ¹	Ogółem	Kobiety			Mężczyźni			
		razem	pracujące	niepracujące	razem	pracujący	niepracujący	
Razem	a	2345,73	2952,59	2589,47	3219,60	1698,80	1505,45	2020,09
	b	2354,72	2954,49	2622,12	3193,19	1718,92	1555,27	1995,75
	c	-0,38	-0,06	-1,25	0,83	-1,17	-3,20	1,22
Utrzymanie mieszkania	a	403,01	384,64	309,76	427,17	409,55	348,99	558,79
	b	395,32	375,89	302,68	417,28	403,79	345,05	550,20
	c	1,95	2,33	2,34	2,37	1,43	1,14	1,56
Zapewnienie wyżywienia	a	1041,37	1358,19	1102,95	1540,41	693,20	526,22	981,94
	b	1001,95	1303,37	1057,29	1478,66	671,14	509,22	951,57
	c	3,93	4,21	4,32	4,18	3,29	3,34	3,19
Utrzymanie odzieży	a	85,03	137,93	109,01	160,19	29,17	19,72	43,48
	b	84,85	135,92	107,91	157,08	30,26	20,92	45,13
	c	0,21	1,48	1,02	1,98	-3,60	-5,74	-3,66
Czynności opiekuńcze	a	683,28	926,55	1004,83	871,64	468,31	562,39	260,13
	b	741,52	995,90	1092,74	923,27	515,04	631,65	275,30
	c	-7,85	-6,96	-8,04	-5,59	-9,07	-10,96	-5,51
w tym opieka nad dziećmi	a	594,41	823,88	930,93	737,64	375,97	497,69	138,54
	b	657,30	901,54	1022,24	803,89	427,48	567,61	159,09
	c	-9,57	-8,61	-8,93	-8,24	-12,05	-12,32	-12,92
Praca na rzecz obcych gospodarstw domowych	a	133,03	145,28	62,92	220,20	98,57	48,13	175,74
	b	131,08	143,42	61,51	216,91	98,68	48,42	173,74
	c	1,49	1,30	2,29	1,52	-0,11	-0,60	1,15

1 Wartość pracy domowej w zł oszacowana przy zastosowaniu: a – szczegółowych godzinowych stawek wynagrodzeń według zawodów, b – ogólnego wskaźnika wzrostu wynagrodzeń; c – relacja wartości pracy wyznaczonej przy zastosowaniu stawek zróżnicowanych do wartości pracy wyznaczonej za pomocą ogólnego wskaźnika wzrostu wynagrodzeń według wzoru: $(a/b - 1) \cdot 100\%$.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Błaszczak-Przybycińska i Marszałek (2015), GUS (2020).

Łączna wartość pracy domowej uzyskana dwiema metodami szacowania była zbliżona, jednak w poszczególnych grupach wystąpiły różnokierunkowe różnice. Zastosowanie szczegółowych godzinowych stawek wynagrodzeń według zawodów dało wynik wyższy niż oszacowanie za pomocą ogólnego wskaźnika dynamiki wynagrodzeń w przypadku prac z zakresu zapewnienia wyżywienia (o 3,9%), utrzymania mieszkania (o 1,9%), utrzymania odzieży (o 0,2%) i prac na rzecz obcych gospodarstw domowych (o 1,5%). Odwrotna zależność wystąpiła w przypadku czynności opiekuńczych – wyższy wynik uzyskano za pomocą ogólnego wskaźnika wynagrodzeń. Było to szczególnie widoczne w przypadku opieki nad dziećmi, której wartość oszacowana przy zastosowaniu stawek zróżnicowanych była o ponad 9,6% niższa niż oszacowana za pomocą ogólnego wskaźnika wzrostu wynagrodzeń. Duża różnica pomiędzy metodami obliczeń w tej podgrupie dotyczyła zwłaszcza mężczyzn niepracujących i wyniosła prawie 13%.

Przeprowadzono także – za pomocą szczegółowych godzinowych stawek wynagrodzeń według zawodów i ogólnego wskaźnika wzrostu wynagrodzeń – wycenę pracy domowej dla wybranych typów gospodarstw domowych według klasyfikacji Eurostatu:

- samotnej matki z najmłodszym dzieckiem w wieku do 18 lat;
- kobiety zamężnej lub w związku nieformalnym z najmłodszym dzieckiem w wieku do 6 lat;
- samotnego ojca z najmłodszym dzieckiem w wieku do 18 lat;
- mężczyzny żonatego lub w związku nieformalnym z najmłodszym dzieckiem w wieku do 6 lat (tabl. 6).

Tabl. 6. Porównanie wartości pracy domowej uzyskanej przy zastosowaniu szczegółowych godzinowych stawek wynagrodzeń według zawodów i ogólnego wskaźnika wzrostu wynagrodzeń dla wybranych typów gospodarstw domowych w październiku 2018 r.

Wyszczególnienie ¹	Samotna matka, wiek najmłodszego dziecka 0–18 lat	Kobieta zamężna lub w związku nieformalnym, wiek najmłodszego dziecka 0–6 lat	Samotny ojciec, wiek najmłodszego dziecka 0–18 lat	Mężczyzna żonaty lub w związku nieformalnym, wiek najmłodszego dziecka 0–6 lat
Razem	3982,78	5465,13	2407,59	2649,96
a	4125,28	5699,05	2432,48	2854,37
b	–3,45	–4,10	–1,02	–7,16
c				
Utrzymanie mieszkania	387,60	397,20	482,92	340,73
a	378,43	387,94	476,54	336,46
b	2,42	2,39	1,34	1,27
c				
Zapewnienie wyżywienia	1219,28	1245,20	942,75	488,20
a	1167,79	1191,08	904,59	471,23
b	4,41	4,54	4,22	3,60
c				
Utrzymanie odzieży	123,89	132,98	64,73	24,97
a	123,59	131,83	65,08	26,17
b	0,24	0,87	–0,54	–4,59
c				

Tabl. 6. Porównanie wartości pracy domowej uzyskanej przy zastosowaniu szczegółowych godzinowych stawek wynagrodzeń według zawodów i ogólnego wskaźnika wzrostu wynagrodzeń dla wybranych typów gospodarstw domowych w październiku 2018 r. (dok.)

Wyszczególnienie ¹	Samotna matka, wiek najmłod- szego dziecka 0–18 lat	Kobieta zamężna lub w związku nie- formalnym, wiek najmłodszego dziecka 0–6 lat	Samotny ojciec, wiek najmłod- szego dziecka 0–18 lat	Mężczyzna żonaty lub w związku nie- formalnym, wiek najmłodszego dziecka 0–6 lat
Czynności opiekuńcze				
a	2200,43	3663,66	899,60	1768,80
b	2405,16	3962,21	969,84	1993,35
c	-8,51	-7,53	-7,24	-11,26
w tym opieka nad dziećmi				
a	2097,76	3629,88	762,44	1716,91
b	2310,79	3927,57	835,19	1945,74
c	-9,22	-7,58	-8,71	-11,76
Praca na rzecz innych go- spodarstw				
a	51,58	26,09	17,59	27,26
b	50,32	26,00	16,43	27,15
c	2,50	0,35	7,06	0,41

1 Wartość pracy domowej w zł oszacowana przy zastosowaniu: a – szczegółowych godzinowych stawek wynagrodzeń według zawodów, b – ogólnego wskaźnika wzrostu wynagrodzeń; c – relacja wartości pracy wyznaczonej przy zastosowaniu stawek zróżnicowanych do wartości pracy wyznaczonej za pomocą ogólnego wskaźnika wzrostu wynagrodzeń według wzoru: $(a/b - 1) \cdot 100\%$.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Błaszczak-Przybycińska i Marszałek (2015), GUS (2020).

Dla wszystkich wymienionych typów gospodarstw domowych łączna wartość pracy domowej była wyższa wtedy, gdy obliczenia wykonywano za pomocą ogólnego wskaźnika dynamiki wynagrodzeń. Szczególnie wysoka była średnia miesięczna wartość pracy domowej wyznaczona dla kobiety zamężnej lub w związku nieformalnym posiadającej dziecko w wieku do 6 lat. W zależności od sposobu obliczeń stanowiła odpowiednio 133% lub 139% mediany wynagrodzeń miesięcznych w październiku 2018 r., podczas gdy analogiczna wartość pracy wyznaczona dla mężczyzny żonatego lub w związku nieformalnym stanowiła odpowiednio 65% i 70% mediany wynagrodzeń. Warto zauważyć, że w obu metodach łączna wartość pracy domowej wykonywanej przez kobietę będącą w związku stanowiła w przybliżeniu dwukrotność wartości pracy wykonywanej przez mężczyznę będącego w związku.

Wśród analizowanych grup prac domowych największe różnice wartości pracy domowej w zależności od przyjętego sposobu wyceny dotyczyły prac opiekuńczych. Wyższe wyniki w tej grupie były każdorazowo uzyskiwane z szacunków za pomocą ogólnego wskaźnika dynamiki wynagrodzeń. Wartość prac opiekuńczych oszacowana na bazie stawek zróżnicowanych dla mężczyzny w związku mającego najmłodszego dziecko w wieku do 6 lat była niższa o 11,3% od wartości pracy oszacowanej z użyciem stawki jednolitej, a dla samotnych matek – o 8,5%. Największą składową czynności opiekuńczych stanowiła opieka nad dziećmi i w jej przypadku różnice między metodami obliczeń były jeszcze większe. Niższe wartości pracy domowej obliczone przy

zastosowaniu szczegółowych godzinowych stawek wynagrodzeń według zawodów wynikały z tego, że wskaźnik dynamiki wynagrodzeń dla poszczególnych zawodów, które odpowiadają wyszczególnionym czynnościom w zakresie opieki, był niższy od ogólnego wskaźnika dynamiki wynagrodzeń. Drugą grupą prac domowych z największymi różnicami wynikającymi z zastosowania różnych sposobów obliczeń było zapewnienie żywności. Wyższe wyniki uzyskano za pomocą szczegółowych godzinowych stawek według zawodów. Najmniejsze różnice zaobserwowano w przypadku czynności z zakresu utrzymania odzieży, jednak nominalnie wartość pracy w ramach tej grupy stanowiła relatywnie niewielką składową wartości pracy domowej.

Na podstawie otrzymanych wyników można stwierdzić, że łączna wartość pracy domowej oszacowana przy zastosowaniu stawek zróżnicowanych była bardzo zbliżona do wartości uzyskanej z wykorzystaniem ogólnego wskaźnika wzrostu wynagrodzeń, ale już wewnętrzna struktura wartości prac znacznie się różniła. Duże i różnokierunkowe różnice ujawniły się zarówno przy porównaniach według rodzaju prac domowych, jak i przy analizie ze względu na cechy społeczno-demograficzne osób je wykonujących.

Analogicznie do wyceny dla lat 2002 i 2012 łączną wartość pracy domowej na rzecz własnego gospodarstwa policzoną według stawek zróżnicowanych w zależności od typu prac z października 2018 r. podzielono przez średni łączny czas przeznaczany na wszystkie czynności domowe według struktury czasu z BBCL 2013. Uzyskano stawkę jednolitą 20,01 zł, która stanowiła 71,14% przeciętnej godzinowej stawki wynagrodzenia brutto w gospodarce narodowej w październiku 2018 r.

5. Podsumowanie

Wycena pracy domowej jako składowej produkcji domowej mieści się w obszarze rachunków społecznych, które będą stałym elementem systemu statystyki społecznej. System ten ma być koncepcyjnie zgodny z systemem rachunków narodowych.

Prowadzone na świecie badania dotyczące produkcji domowej koncentrują się na tworzeniu koncepcji pełnej sekwencji rachunków produkcji domowej. Prezentowane są empiryczne wyniki takich rachunków w poszczególnych krajach, testowane założenia metodologiczne, omawiane rozwiązania, które mogłyby być zaakceptowane przez wszystkie kraje europejskie, zarówno w zakresie metodyki szacowania wielkości konsumpcji pośredniej i nakładów kapitału w produkcji domowej, jak i doboru stawek do wyceny wartości dodanej w rachunku produkcji domowej. Dyskusja i badania nad tymi zagadnieniami będą sprzyjały szybszemu przyjęciu ostatecznych rozstrzygnięć metodologicznych i wdrożeniu tego elementu systemu.

Obecnie wpływ określonych rozwiązań w zakresie stawek przyjmowanych do wyceny wartości pracy w gospodarstwie domowym na ostateczne wyniki wykonywanych szacunków nie jest dobrze rozpoznany, dlatego warto badać, jaka jest relacja dynamiki

płać w przypadku zawodów będących rynkowymi odpowiednikami wybranych prac domowych do dynamiki przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej. Przy podejmowaniu decyzji dotyczących ostatecznych rozwiązań w zakresie szacowania wartości pracy domowej jako istotnego elementu zharmonizowanych rachunków satelitarnych produkcji domowej trzeba rozważyć, czy – pomimo dużej pracochłonności wyceny pracy domowej przy zastosowaniu stawek dopasowywanych do rodzaju wykonywanych prac – warto kontynuować wycenę pracy domowej w tej formie. Za przyjęciem tego rozwiązania przemawia fakt, że zastosowanie stawek zróżnicowanych daje wyniki, które nie są jedynie odzwierciedleniem różnic w strukturze czasu. Wycena według stawek zróżnicowanych pozwala analizować różnice w dynamice wartości pracy domowej w zależności od rodzaju wykonywanych prac, analogicznie do wyceny rynkowej odpowiadających im usług. Istotnym argumentem jest również to, że tempo zmian wynagrodzeń dla poszczególnych zawodów odpowiadających pracom domowym odbiega w różnym stopniu i w różnych kierunkach od tempa wzrostu przeciętnego wynagrodzenia w gospodarce narodowej. Ma to istotne znaczenie praktyczne przy wykorzystywaniu wyników wyceny m.in. w sprawach sądowych związanych z odszkodowaniami, podziałem majątku i ustalaniem wysokości alimentów w przypadku opieki jednego rodzica nad dzieckiem z niepełnosprawnością.

Teoretycznie do wyceny wartości pracy w gospodarstwie domowym jako składowej produkcji domowej można byłoby przyjąć stawkę jednolitą. Dzięki temu znacznie łatwiejsze byłoby prowadzenie regularnych wycen pracy domowej na potrzeby zharmonizowanych europejskich rachunków satelitarnych produkcji domowej. Na podstawie przeprowadzonych analiz uzyskano – w zależności od roku badania (2002, 2012, 2018) – stawkę jednolitą na poziomie odpowiednio 69,8%, 66,8% i 71,1% przeciętnego godzinowego wynagrodzenia brutto w gospodarce narodowej. W przypadku całkowitego odejścia od pracochłonnej wyceny pracy domowej według szczegółowych stawek wynagrodzeń dla zawodów odpowiadających wyszczególnionym czynnościom uzasadnione byłoby – w świetle uzyskanych wyników – przyjęcie w Polsce stawki jednolitej na poziomie ok. 70% przeciętnej godzinowej stawki wynagrodzenia brutto w gospodarce narodowej. Jednak w takim przypadku następowałaby duża utrata informacji o wewnętrznej strukturze agregatu, co byłoby niekorzystne dla tych użytkowników rachunków satelitarnych produkcji domowej, którzy są zainteresowani wybranymi grupami aktywności na rzecz gospodarstwa domowego.

Bibliografia

- Becker, G. S. (1990). *Ekonomiczna teoria zachowań ludzkich*. Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Błaszczak-Przybycińska, I. (2005). Wycena pracy własnej gospodarstw domowych na podstawie badania budżetu czasu. W: *Budżet czasu ludności 1 VI 2003–31 V 2004* (s. 76–98). Główny Urząd Statystyczny.
- Błaszczak-Przybycińska, I. (2008). *Produkcja gospodarstw domowych jako czynnik dochodotwórczy*. Oficyna Wydawnicza SGH.
- Błaszczak-Przybycińska, I. (2025). Wycena pracy własnej gospodarstw domowych. W: *Budżet czasu ludności w 2023 r. Część 1 i 2* (s. 105–145). Główny Urząd Statystyczny. https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5486/36/1/1/budzet_czasu_ludnosci_2023_2.pdf.
- Błaszczak-Przybycińska, I., Marszałek, M. (2015). Wycena wartości pracy własnej gospodarstw domowych na podstawie badania budżetu czasu. W: *Budżet czasu ludności 2013. Część I* (s. 131–183). Główny Urząd Statystyczny. https://stat.gov.pl/files/gfx/portalinformacyjny/pl/defaultaktualnosci/5486/19/1/1/budzet_czasu_ludnosci_2013r.pdf.
- Bridgman, B., Craig, A., Kanal, D. (2022). Accounting for Household Production in the National Accounts. *Survey of Current Business*, 102(2), 1–13. <https://apps.bea.gov/scb/issues/2022/02-february/pdf/0222-household-production.pdf>.
- Eurostat. (1999). *Proposal for a Satellite Account of Household Production* (Eurostat Working Papers No. 9/1999/A4/11).
- Eurostat. (2003). *Household Production and Consumption. Proposal for a Methodology of Household Satellite Accounts*. Office for Official Publications of the European Communities. <https://ec.europa.eu/eurostat/documents/3888793/5823569/KS-CC-03-003-EN.PDF.pdf/8e284578-a435-4bd8-b42d-b86d4a911637?t=1414778944000>.
- Główny Urząd Statystyczny. (2004). *Struktura wynagrodzeń według zawodów w październiku 2002 r.*
- Główny Urząd Statystyczny. (2014a). *Biuletyn statystyczny*, (1). <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/inne-opracowania/informacje-o-sytuacji-spoleczno-gospodarczej/biuletyn-statystyczny-nr-12014,4,22.html>.
- Główny Urząd Statystyczny. (2014b). *Struktura wynagrodzeń według zawodów w październiku 2012 r.* <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/pracujacy-zatrudnieni-wynagrodzenia-koszty-pracy/struktura-wynagrodzen-wedlug-zawodow-w-pazdzierniku-2012-r-,4,6.html>.
- Główny Urząd Statystyczny. (2019). *Biuletyn statystyczny*, (9). <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/inne-opracowania/informacje-o-sytuacji-spoleczno-gospodarczej/biuletyn-statystyczny-nr-92019,4,92.html>.
- Główny Urząd Statystyczny. (2020). *Struktura wynagrodzeń według zawodów w październiku 2018 r.* <https://stat.gov.pl/obszary-tematyczne/rynek-pracy/pracujacy-zatrudnieni-wynagrodzenia-koszty-pracy/struktura-wynagrodzen-wedlug-zawodow-w-pazdzierniku-2018-roku,4,9.html>.
- Goldschmidt-Clermont, L. (1982). *Unpaid work in the household: A review of economic evaluation methods*. International Labour Office. https://webapps.ilo.org/public/libdoc/ilo/1982/82B09_500_engl.pdf.
- Hawrylyshyn, O. (1976). The value of Household Services: A Survey of Empirical Estimates. *The Review of Income and Wealth*, 22(2), 101–103. <https://doi.org/10.1111/j.1475-4991.1976.tb01146.x>.
- Holloway, S., Short, S., Tamplin, S. (2002). *Household Satellite Account (Experimental) Methodology*. UK Office for National Statistics.

- Kordos, J. (2014). Statystyczne badanie zjawisk społecznych. W: T. Panek (red.), *Statystyka społeczna* (s. 15–39). Polskie Wydawnictwo Ekonomiczne.
- Marszałek, M. (2015). *Rachunek produkcji domowej w Polsce w koncepcji systemu statystyki społecznej*. Oficyna Wydawnicza SGH.
- Marszałek, M. (2025). Household Production Satellite Account as an Integral Account for Estimating Value Added in the National Economy. *Econometrics. Ekonometria. Advances in Applied Data Analysis*, 29(1), 1–14. <https://doi.org/10.15611/ead.2025.1.01>.
- Poissonnier, A., Roy, D. (2013). *Household Satellite Account for France in 2010. Methodological issues on the assessment of domestic production*. Institut National de la Statistique et des Études Économiques. <https://www.insee.fr/en/statistiques/1381047>.
- Varionen, J., Aalto, K. (2006). *Household Production and Consumption in Finland 2001. Household Satellite Account*. Statistics Finland, National Consumer Research Centre. <http://hdl.handle.net/10138/152276>.
- Varionen, J., Aalto, K. (2013). *Households' unpaid production and change 2001–2009* (NCRC Working Papers No. 145).
- Varionen, J., Rüger, Y. (2008). *Value of Household Production in Finland and Germany. Analysis and Recalculation of the Household Satellite Account System in both countries* (NCRC Working Papers No. 112). <http://hdl.handle.net/10138/152405>.